

Romelstorp – Begynnelsen kantad av gränstvister

Tony Olsson

Romelstorp eller Ramelstorp

Romelstorp är en av de yngsta byarna i Vånga socken och består idag av flera fastigheter. Vid 1600-talets början byggdes det första torpet, Ramelstorp på initiativ av Henrik Ramel d.ä på Bäckaskog. Torpet byggdes på en åker som av Oppmanna bönderna hävdade tillhörde Oppmanna prästgård. Flera domstolsavskrifter finns bevarade mellan 1613 och 1633. Ramelstorp var det domstolsvittnena från Oppmanna år 1630 samt prästen Hector Hermandsen Malthan i prästrelationerna 1624 kallar torpet. Ramelstorp var det befolkningen benämnde torpet vid denna tid. Påståendet styrks även av en notering i boken "Skånes ortnamn-Villands härad" där nämns för Romelstorp "att formen Ramelstorp används genomgående i kyrkböckerna mellan 1745 – 1827". Men i officiella källor så som jordeböcker och mantalslängder skrevs det som Romelstorp. Kanske skulle Ramelstorp vara ett mer rättvisande namn för byn? Det var Henrik Ramel d.ä på Bäckaskog som låg bakom att torpet byggdes och är uppkallat efter honom, även om namnformerna Romel – Ramel har samma betydelse.

Tiden före Ramelstorp – 1500 talet

Men jag ska börja med att gå tillbaka i tiden ytterligare hundra år, till 1501. Det är nämligen då Vångas medeltida gräns mot Oppmanna fastställs i ett domstolsprotokoll, i ett så kallat markaskälsbrev i Villands häradsrätt. Denna förvarades i Köpenhamn och kommer att ha en avgörande roll att Ramelstorp var belägen i Vånga socken och inte i Oppmanna socken.

Vid gränstvisten 1613 använde man en avskrift av markaskälsbrevet, men denna avskrift försvann någon gång mellan 1613 - 1621. En ny avskrift beställdes 1621 av Henrik Ramel d.y på Bäckaskog inför gränstvisterna vid Ramelstorp. Avskriften gjordes av den danske rikskanslern Jacob Ulfeldt i Köpenhamn och båda avskrifterna som Bäckaskog hade fått av Ulfeldt innehöll samma avskrifts fel.

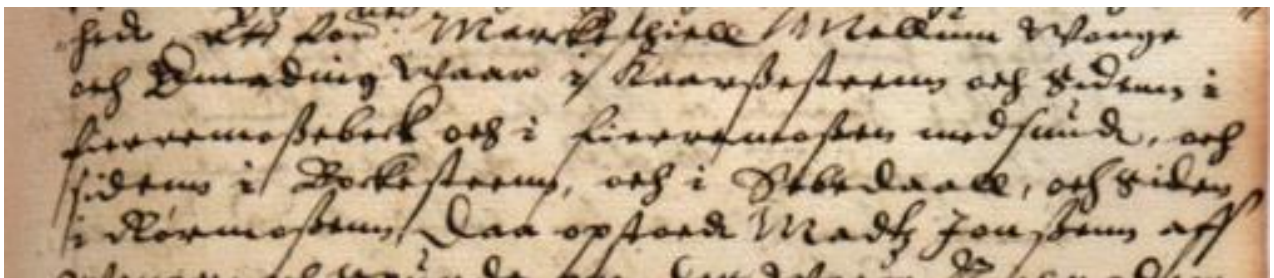
Jacob Ulfeldt (Wikipedia)

Jacob Ulfeldt hade i sin avskrift av markaskälsbrevet skrivit årtalet 1301, men arkivarierna på Rigsarkivet i Köpenhamn är helt säkra på att detta är fel. Deras kvalificerade gissning är att Ulfeldt har misstagit sig på trean i årtalet som bör ha varit en femma. 1501 stämmer mycket bättre med hur markaskälsbrevet var utformat och skrivet. Arkivarien nämner också att de inte kan verifiera påståendet mot personerna som nämns i brevet. Domaren Jonnis Hansen samt de två som beseglar brevet, riddaren Per Krumme som troligen tillhörde den adliga släkten Krumme från Småland samt sockenprästen i Fjälkinge Mogens Madsenn är endast kända i detta dokument. Originalhandlingen existerar inte idag.

Gränsen mellan Oppmanna-Vånga har medeltida anor. År 1501 beskriver bl.a 12 oldingemän från Vånga hur gränsen går, vilket ytterligare flera gamla män har hört ifrån deras föräldrar enligt vittnesmål. Vittnesmålen sträcker sig tillbaka till början av 1400-talet, men gränsen har säkert betydligt äldre anor än så och är troligen ifrån när socknarna började ta form under tidig medeltid.

Gränsen som fastställdes 1501 var från söder räknat, **Korsesten** - kan vara den lilla oansenliga stensamling som än idag används som gränsmärke och ligger i skärningspunkten mellan Kiaby, Oppmanna och Vånga socknar, därefter - **Fjärmossebäcken – Fjärmossen – Bockasten** denna sten finns inte idag, Gustav Nilsson skrev 1936 artikeln "Den befästa Boagården och andra snapphane sägner" och är återgiven i årsboken 2006. Här skriver Gustav om Bockastenen i Romelstorp, "Här låg för endast ett par år sedan utmed vägen ett väldigt flyttblock som pietetslöst bortsprängts".

Vångabönderna som vittnar i domstolen 1613 om Vångas gräns mot Oppmanna beskriver Bockasten som en stor sten som står strax intill vägen (Romelstorpsvägen) och att två avenbokar växer intill. Idag benämns ett annat flyttblock en bit ifrån vägen längs med gränsen som Bockasten, men detta är inte den ursprungliga Bockastenen. Nästa gränsmärke – **Sebbedal**, en dal mellan Romelstorp och Bonnslätt, troligen uppkallad efter en man vid namn Sebbe som hade dalen någon gång under medeltiden – **Rörmossen**, rör är en gammal benämning på gräns, denna gränsmosse är den idag utdikade mossen som mynnar ut vid Nässumsvägen strax innan "Bonnslättsbacken" från Arkelstorp sett. Denna gränssträckning är gällande än idag.

Utklipp ifrån Jacob Ulfeldts avskrift 1621 där gränsmärkena från markaskälsbrevet 1501 nämns: "Att forne markashiell mellom Wonge och O(p)mading waar i Kaarsesten och sidan i Fierremossebeck och i Fierremossen midsund och sidan i Bockasteenn, och i Sebbedaall och sidan i Rörmossenn".

Vid tinget 1630, där inte mindre än 25 personer från Oppmanna vittnar, där något vittnesmål sträcker sig ända tillbaka till 1570-talet. Bönder från Oppmanna röjde åkrarna med säkerhet före 1570 men är förmodligen äldre än så, på den plats som senare kom att bli Romelstorp. Vi får även reda på några idag bortglömda naturnamn i området. Lyckan som röjdes hade alltid tillhört prästen och Oppmanna prästgård och de kallade den (år 1630) för Fastdampelyckan (*slutet av 1600-talet kallades den för Bockatäppet*).

I skogen bakom Fastdampelyckan fanns, och så även idag ett avlångt kärr som de kallade för Kårrödskärr. 1630 skrevs det som *Kaarröds kierr*. Detta kärr mynnar ut ca 150 m in på Bergavägen. På var sida om kärret vid Bergavägen röjdes ytterligare två mindre lyckor, före 1570. Den till vänster om kärret är idag en äppelodling och är den nedre delen av en då större lycka som gick upp jämsides med fastdampelyckan (*se kartan 1696 två sidor fram*) och den till höger

om kärret håller naturen åter på att ta över. De två lyckorna har enligt vittnena i tinget 1630 alltid tillhört Oppmanna-Hovgård, en gård som vi idag känner till som Trädgårdsberg. Men några vittnesmål gör även gällande att Koggegården i Oppmanna hade också brukat dessa någon gång vid 1600-talets början.

Att de anlade åkrarna här beror säkert på Kårrödskärr. Kärret försåg dem med vatten och torkar knappt ut på sommaren.

Vid tinget 1630 så framträder bl.a Elna Nilsdotter från Söndraby och beskriver att hon var med och höstade Fasdampelyckan till prästgården i Oppmanna under två år, 1594 - 95 där som nu Ramelstorp är byggt på och ingen klagade på detta avslutar hon.

Prästen Oluf Hansen i Oppmanna berättade att slutet av 1500-talet var Fasdampelyckan den tidigaste lyckan han kunde så på våren. Den tidiga vårsolen uppe på berget var således mer gynnsam på åkern här än på hans åkrar kring prästgården i Oppmanna, där markfrostens stannade kvar lite längre. Vi får även veta av vittnesmålen att slutet av 1500-talet och vid 1600-talets början odlades det rovor och råg på Fasdampelyckan.

Lunds stifts landbok från 1569 där stiftets inkomster sammanställdes finns noterat för Oppmanna prästgård *"en åker på kyrkberget vilken inte har varit upptagen (för skatt) i mannaminne och kallas för kyrkbergsflängan"*.

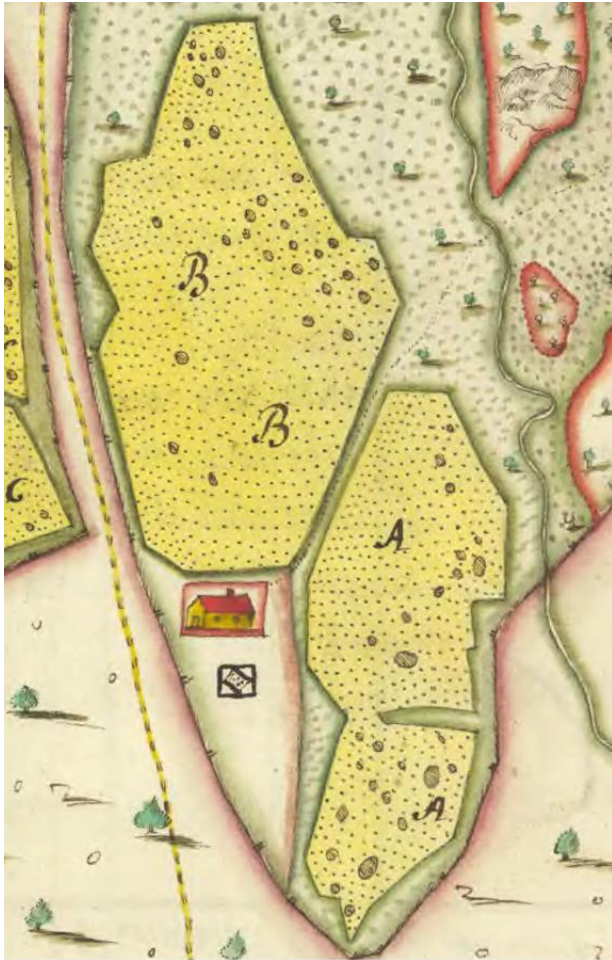
Kyrkbergsflängan kan vara denna lycka som början av 1600-talet benämns som Fasdampelyckan? "Mannaminne" visar på att åkern är minst från början av 1500-talet.

Vid tiden för Lund stifts landboks tillkomst 1569, var Mårthen eller Herr Mårts som han också skrivs som, präst över Oppmanna-Vånga socknar, och han är den tidigaste kyrkoherden man känner till här. Det tidigaste vittnesmålet sträcker sig till Herr Mårts tid och Fasdampelyckan brukades då av prästen i Oppmanna. Vilken kyrkoherde vi hade före Mårten och som förmodligen också brukade denna åker finns det inga bevarade uppgifter om.

Ramelstorp byggs ca 1606 - 1610

Henrik Ramel d.ä och hans ridefogde Jesper Holst på Bäckaskog var noga med Vångas gränser. Jesper Holst lät början av 1600-talet inrätta så kallade *Skouffgiemmer* eller *panter*, dvs skogvaktare. Det var utsedda Vångabönder som höll uppsikt över Vångas gräns mot Oppmanna. Om någon bonde från Oppmanna högg timmer på Vångaskog så pantade de bönderna för förseelsen. Ramel och Holst hade naturligtvis kontroll på hur gränsen gick enligt markskälsbrevet från 1501. Med detta dokument i handen visste de att Fasdampelyckan var belägen i Vånga socken och var därmed fritt fram för dem att bygga ett torp på. Jämför man alla vittnesmålen så var torpet inte byggt 1606, 1610 dog Henrik Ramel d.ä och 1611 var Ramelstorp skattbelagd (*med två pund smör*).

Torpet lär då ha byggts någon gång mellan 1606 och 1610 och det på en åker som hade röjts och brukats av Oppmanna prästgård i mannaminne men låg på Vångas mark enligt markskälsbrevet 1501. Detta föranledde till flera tvister i domstolen. Ramelstorp var högst troligt det sista torpet Henrik Ramel d.ä lät bygga i Vånga socken innan han dog i april 1610.

Karta från lantmäteriet 1696 där Ramelstorp/Bockatorpet är utritad. Fasdampelyckan/Bockatäppet är den övre åkern markerad med (B). Den nedre (A) tillhörde Hovgården slutet av 1500 talet och början av 1600-talet. Den nedersta delen är idag en liten äppelodling och ligger vid Bergavägen.

Oppmanna böndernas gränsstenar

Oppmanna bönderna kände inte till gränssträckningen från Fjärmossebäcken till Bockasten som Vångabönderna hävdade var den rätta gränsen och som fanns belagd i markaskälsbrevet 1501. Samtliga vittnen från Oppmanna hänvisade till tre andra gränsstenar, där två finns kvar idag. Denna påstådda gränssträckning gjorde att både fastdampelyckan och lyckan som Hovgården brukade, hamnade i Oppmanna socken.

Den 7 juni 1630 var det syn av de tre gränsstenarna där flera personer ingick, bl.a Henrik Gyllenstierna på Karsholm och flera bönder från Österslövs socken.

De gamla gränsstenarna är idag okända och finns inte med i Riksantikvarieämbetets databas. Jag tror att gränsstenarna blev bortglömda efter de miste sin betydelse under 1630-talet. Nu, mer än 380 år senare lyfts de fram ur historiens gömmor igen.

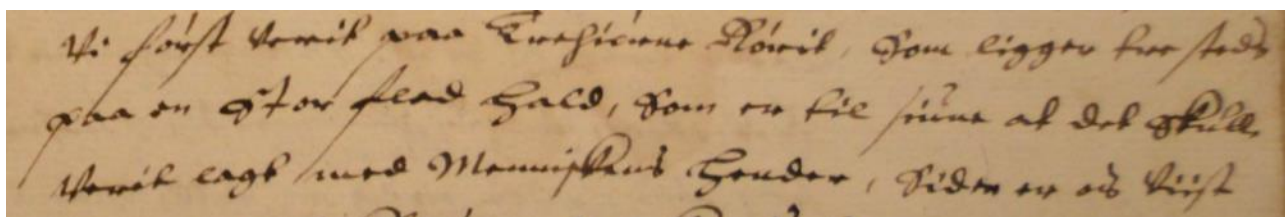
De tre gränsstenarna var enligt kyrkoherden Oluf Hansen och bönderna i Oppmanna:

Trehörnerör

Denna gränssten kallade de för trehörnerör och finns kvar och ligger ca 150m in på Bergavägen. Den ligger vid övre skogskanten av den nu nästan igenväxta lyckan, till höger om Kårröds kärr. Lyckan tillhörde vid denna tid Oppmanna Hovgård.

Det beskrivs i ett domstolsprotokoll daterad 21 september 1630 att trehörneröret "ligger på en stor flat sten och verkar vara lagd av människans händer".

Villands häradsrätt 21 september 1630:

...Vi först varit paa Trehörne Rör it som ligger tee steds paa en stor flad hald er til siune at det skulle varit lagd med menniskans hender.

Själva trehörneröret är en trekantsformad sten därav namnet. Detta gränsmärke har legat på en stor flat sten någonstans ute på den nu nästan igenväxta lyckan intill Bergavägen. Någon gång vid 1900-talets mitt stenröjde man bort de stora stenarna med en s.k stenbil. En Stentipp med borrarade och spräckta stenar vid sidan om lyckan vittnar om detta. De som utförde detta arbete har troligen anat att den trekantiga stenen som var placerad ovanpå en flat sten på åkern har varit en gammal gränssten. Istället för att slänga stenen bland de övriga röjda stenblocken så borrarade de ett litet hål i den för att kunna slå in en kilögla och därefter lyfte de upp den på en större sten vid sidan om åkern och där ligger den idag.

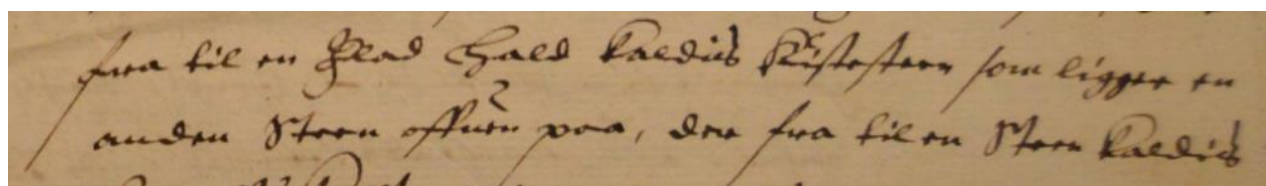
Denna gränssten är som ett minnesmärke i Romelstorp över svunna tiders gränstvister mellan Henrik Gyllenstierna på Karsholm och Henrik Ramel d.y på Bäckaskog från en tid då vi tillhörde Danmark.

Nästa gränssten var:

Kistestenen

De kallade den för Kistestenen och ser ut som en halvt nedgrävd kista. Den finns också kvar och ligger strax intill Kårrödskärr i skogen bakom Fastdampelyckan.

Villands häradsrätt 21 september 1630:

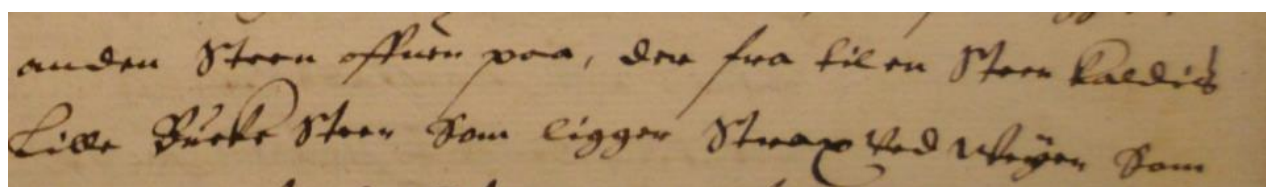
.... til en flad hald kaldis Kistesteen som ligger en annan sten offuer paa...

Tredje och sista stenen var:

Lilla Bockasten

Denna gränssten var troligen en avlång och upprättstående sten med andra stenar lagda runt den. Den stod strax intill prästvågen (Romelstorpsvägen) och år 1630 beskrivs den "som en liten sten som stod lite på sned med andra stenar lagda runt den. Den har stått rakt upp i arildstid (urminnestider) och är av människans hand gjord". Oppmanna bönderna och prästen Oluf Hansen i Oppmanna hävdade att sockengränsen korsade vägen (Romelstorpsvägen) här och inte vid Bockasten som låg ca 650m längre upp vid vägen.

Lilla Bockasten existerar inte idag.

Villands häradsrätt 21 september 1630:

... til en sten kaldis Lilla Bucka steen som ligger strax wed vägen...

Flera vittnen från Oppmanna vittnar 1630 att de hade dikat prästvågen (Ramelstorpsvägen) ned till Lilla Bockasten där sedan Vångabönderna tog vid. Det vittnas också att prästen Oluf Hansen i Oppmanna år 1594 hade sagt att fastdampelyckan är hans lycka och att Lilla Bockasten som stod över ända med de andra stenarna som är lagda runt den, är den rätta gränsen mellan Oppmanna och Vånga.

Nutida karta från lantmäteriet med gränserna, gränsstenar både de som existerar och de som har försvunnit, samt naturnamn utsatta som förekom vid gränstvisterna 1613 - 1633.

Eftersom Henrik Gyllenstierna på Karsholm inte kunde uppvisa något markaskälsbrev, varken i Villands häradsrätt eller i Skånes landsting angående de tre gränsstenarna så förblev den av Oppmannabönderna hävdade gränsträckning ogiltig (röd linje på kartan ovan). Ramelstorp med intill liggande åkrar som Oppmanna prästgård och Hovgården hade brukat i mannaminne fastställdes ligga i Vånga socken och var juridiskt Bäckaskogs egendom. Det avgörande för utgången av denna långvariga, minst 20 åriga tvist var avskriften av markaskälsbrevet som Ramel d.y fick av Jacob Ulfeldt 1621, och finns bevarad i Rigsarkivet i Köpenhamn. Oppmannaböndernas arbete med röjning samt mångårigt brukande av åkrarna till prästen i Oppmanna på

den plats som senare blev Romelstorp gled dem därmed ur händerna för gott. "Röken" efter alla gränsstridigheterna har för länge sedan skingrats men kännedomen av de ursprungliga böndernas arbete har nu lyfts fram.

De första bönderna i Ramelstorp

Vem den allra första arrendatorn på Ramelstorp var har jag inte hittat några uppgifter om. År 1611 var arrendet 2 pund smör till Bäckaskog, men det är okänt vem som var bosatt på torpet vid denna tid.

Första uppgiften är ifrån 1612 då den första dokumenterade arrendatorn tog över "Rommellstorp" som stod öde efter bara ha existerat i några få år. De första bönderna var inte långvariga på torpet. Namnen förekommer med lite eftersläpningar (man använder den gamle arrendatorns namn och inte den nye) i olika källmaterial men kronologin verkar vara denna:

1612 – 1613 Frosten Göing.

Han "stadde" torpet 1612 och som då stod öde. Hans "efternamn" förtäljer att han var inflyttad ifrån Göinge.

1614 – 1617 Mogens Smed.

Måns Smed var troligen inte smed till yrket utan kom troligen från Smedstorp i Oppmanna socken. En Jöns Smed från Smedstorp var med och vittnade i tinget 1630, därav mitt antagande.

1622 – 1623 Morten Lauridsenn

Mårten Larsson var också kortvarig på torpet, men namnet finns med i senare jordeböcker och beror på eftersläpning av källmaterialet.

1624 Henrik

1625 – 1628 Sven

1629 – 1631 Rasmus Mogensenn

Rasmus Månsson (benämns även som Mortensenn i något dokument).

I ett dokument daterad 21 april 1629 står det skrivet att Rasmus tillsammans med många av *"Ramels bönder i Vånga var förarmade och kan inte giva kungsskatt. Eftersom fattigdomen var så stor kunde inte deras grannar heller hjälpa dem"*.

1633 Sven

Anges vara fattig.

Ca 1633 – 1660-talet.

Per Jonsson och Anna Bosdotter

Per kallades för Bocka-Peder, dvs Per från Bockatorp.

Bockatorpet kallades så eftersom torpet låg mellan Bockasten och Lilla Bockasten och skall inte blandas ihop med den betydligt senare byggda Bockatorpet som låg en bit längre ner mot Vånga där husgrunden finns kvar. Första gången namnformen Bockatorp nämns är 1642, därefter växlar man mellan namnformerna Bockatorp, Ramelstorp och Romelstorp i källorna.

Detta var den första arrendatorn som bodde här en längre tid. När han tog över torpet omkring 1633 var arrendet fortfarande 2 pund smör till Bäckaskog.

Kyrkskatten var under 1640-talet och början av 1650-talet genomgående korn varje år med tillägg för vissa år med humle eller en fläksida eller ett lamm. Detta ger en liten inblick vad Per hade på torpet vid denna tid, där han byggde upp torpsbruket mer och mer under den tid han var bosatt här.

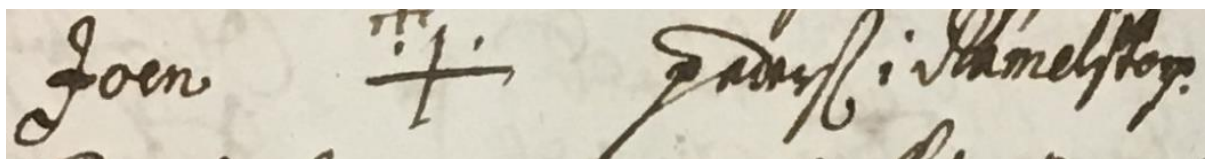
1660 talet - 1687

Jon Persson (Jöns Persson i någon källa)

Kallades för "Bock-Jon" och var troligen son till föregångaren på torpet Per Jonsson.

Jon Persson skrev under trohetsförsäkran till Sveriges kung 1677 med sitt bomärke enligt nedan.

Detta är det tidigaste bevarade bomärket från Ramelstorp. Bomärket var ett kors med två prickar.

ca 1688 – ca 1694

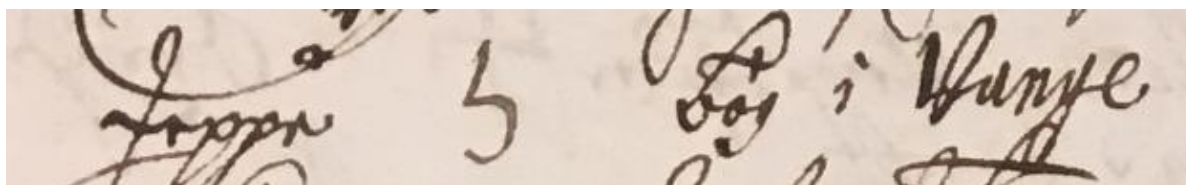
Jeppe Persson och Kerstin

Jeppe Persson var född i Bökenäs, hustrun Kerstin var möjligen född i Kopparetorp.

Jeppe Persson flyttade som ung från Bökenäs till Vånga by och bodde 1671 på Vånga nr 18,

Westregård. Jeppe skrev under trohetsförsäkran 1677, till Sveriges kung och är då noterad som

Jeppa Bög, dvs Jeppa från "Bögenes" (se nedan). 1681 bodde han i Bonnslätt och ca 1688 kom han till Ramelstorp.

De bodde bara ett kort tag i Ramelstorp, redan 1694 anges de bo på Södra Kopparetorp nr 2.

Kopparetorp var en av de byar i Vånga socken som blev värst drabbad av pesten 1711 och det var i denna fasansfulla epidemi som de båda dog av och begrovs samma dag den 19 feb 1711.

1694 – 1754

Nils Jeppsson och Botilla Håkansdotter

Nils Jeppsson var född ca 1662 och var son till ovan nämnda Jeppe Persson och Kerstin. Nils dog 1754.

Hustrun var född i Axelstorp i Näsums socken och dog 1723 i Romelstorp.

Torpet "Ramelstorp" stod kvar på platsen i mer än 200 år. Vid jämförelser av kartor från lantmäteriet så försvann det ursprungliga torpet under 1800-talets första hälft. Istället har man byggt, eller flyttat dit en ny gård på andra sidan av Fastdampelyckan och det är den gård där Bertil och Barbro Persson bor på idag. Denna gård är således efterföljaren efter det ursprungliga Ramelstorp.

Vy från Romelstorpsvägen, över en bit av det tvistade området, här åkern kallad Fasdampelyckan, i skogen till vänster ligger Kårrödskärr och strax hitom den gula huset, till höger i bilden var Ramelstorp belägen.

Källor

Karsholms Godsarkiv, Lunds landsarkiv

Mantalslängder, jordeböcker tiondelängder, domstolsprotokoll, länsräkenskaper från Riksarkivet, Sverige samt Rigsarkivet, Köpenhamn.

Trohetsförsäkran 1677, foto av Göran Mendys, Olofström

Markaskälsbrevet 1501, en avskrift från 1621. Rigsarkivet, Köpenhamn. Kongens Retterting, Rigens forfølgningssbog 1618 - 1622 folio 93 pakke 6 - 11.

Lantmäteriet, topografisk karta

Karta 1696 Lantmäteriet.